

متن سخنرانی جناب آقای مرتضی محمدخان

مقام محترم وزارت امور اقتصادی و دارائی

بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله رب العالمين و به نستعين انه خير ناصر و معين.

مقدمتاً لازم می‌دانم آغاز یازدهمین سال بانکداری اسلامی را خدمت همه همکاران تبریک عرض کنم و با اجازه از محضر علماء اعلام و اساتید محترم مطالبی را در این زمینه خدمت خواهران و برادران عزیز ارائه نمایم. خوشبختانه در طول مدتی که از تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا می‌گذرد، مردم توانسته‌اند در جوی اطمینان بخش و با اعتماد کامل ارتباطات پولی مورد لزوم را با سیستم بانکی بدون دغدغه خاطر و بدون اینکه مشکل شرعی داشته باشند و به عنوان یک حجت شرعی انجام دهند. در این زمینه بانکها و همکاران ما، منشاء خدمات بسیار شایسته‌ای در عمران و آبادانی کشور بوده‌اند و عملاً سیستم بانکی هم در زمینه کمی و گستردگی کار و هم از نظر کیفی و به عنوان یک ابزار پولی در نظام اسلامی و با معاملاتی مبتنی بر عقود اسلامی انجام وظیفه کرده است. البته مناسب آن است که دیگران از سیستم بانکی تعریف کنند چون به هر حال ما هم عضوی از این خانواده هستیم. انشاءاله در ملاقاتی که با مقام محترم ریاست جمهوری خواهید داشت، با رضایت کاملی که ایشان دارند، از نظرات و رهنمودهای معظم له بهره‌مند خواهید شد.

محورهای اصلی سخنرانی حاضر به گونه‌ای تنظیم شده که در ارتباط با استراتژیها و خط مشی‌های برنامه دوم باشد، علی‌الخصوص که مقام معظم رهبری مبانی و خط مشی‌ها را در هفته دولت تبیین و ترسیم فرموده‌اند.

امیدوارم با همدلی و همبستگی کاملی که بین کارمندان سیستم بانکی وجود دارد بتوانیم رسالتی

را که به عهده ما قرار دارد، به نحو احسن انجام دهیم. با در نظر گرفتن حجم عملیات و گستردگی فعالیت شبکه بانکی و نوآوریهای این سیستم، پس از گذشت ده سال از عملیات بانکی بدون ربا، می توان ادعا کرد که نظام پیاده شده در بانکداری کشور از بزرگترین افتخارات بین المللی ما در صحنه جهانی بوده است. البته در طول این مدت، ممکن است با نقایص و شبهاتی مواجه شده باشیم که باید در رفع تمامی آنها اقدام نمائیم.

بسیار خوشوقتیم که به عنوان بشارت و خبر خوش، رضایت خاطر مقام معظم رهبری را نسبت به سیستم بانکی و عملیات آن خدمت شما عرض کنم. به هر حال قدر مسلم اینست که در شرایطی که قانون عملیات بانکی بدون ربا مورد تأیید شورای محترم نگهبان متشکل از شش مجتهد عادل و فقیه به انتصاب حضرت امام (ره) قرار گرفته است بر همه ما حجت شرعی است و هیچ شبهه‌ای در عملیات بانکی جایز نیست. من لازم دیدم مقدماً این مطالب را از نظر اینکه برادران و خواهران گرامی در جریان باشند حضورشان عرض کنم و اگر اجازه فرمائید مقاله‌ای را که تهیه کرده‌ام ارائه دهم. از برکات انقلاب اسلامی استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران بود. به تبع این امر ضرورت داشت ضوابط حاکم بر روابط اشخاص و دستگاههای جامعه در چارچوب موازین شرع مقدس اسلام تنظیم گردد.

در این راستا یکی از برجسته ترین اقدامات انجام شده، تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا در تاریخ هشتم شهریور ۱۳۶۲ توسط مجلس شورای اسلامی بمنظور انتقال از نظام بانکداری ربوی، مغایر با احکام دین مبین اسلام، به نظام بانکداری بدون ربا بود که در پی رهنمودهای رهبر کبیر انقلاب اسلامی تحقق یافت. به این نحو مجموعه شبکه بانکی مأموریت یافت در بستری مناسب و بصورت یکپارچه خدمات و عملیات خود را در قالب عقود اسلامی عرضه و اجرا نماید.

قانون عملیات بانکی بدون ربا نعمتی است که به یمن انقلاب اسلامی از آن برخورداریم. بی‌مناسبت نیست در این مقطع به منظور خود ارزیابی، باختصار با نگاهی به عملکرد گذشته، وضعیت موجود را بررسی کنیم و خط مشی و دورنمای آینده را تصویر نمائیم.

مسئولین نظام بانکی کشور، پس از تصویب قانون بانکداری بدون ربا همواره بر این اهتمام بوده و هستند که در یک چارچوب خاص و قانونی، بستر اجرائی مناسبی را برای این قانون فراهم آورند. مطالعه عملکرد گذشته بیانگر آن است که به رغم عظمت امر، در مورد تدوین آئین‌نامه‌ها و دستورالعملهای اجرائی، آموزش مدیران و کارکنان بانکها، تبلیغ در جهت تقویت فرهنگ بانکداری بدون ربا در میان عامه مردم که خوشبختانه زمینه قبلی آن آماده بود، کوششهای انجام شده قرین موفقیت بوده است.

بر همین اساس استقبال اقشار مختلف مردم موجب شد در پایان عملکرد پنج‌ساله برنامه اول

(اسفند ماه ۱۳۷۲) میزان سپرده بخش خصوصی نزد بانکها به $\frac{3}{4}$ برابر این رقم در ابتدای برنامه افزایش یابد و مانده تسهیلات اعطایی بانکها در پایان برنامه به $\frac{3}{8}$ برابر مانده تسهیلات در ابتدای برنامه بالغ گردد که این توفیق جز با اعتماد و اعتقاد و اهتمام مسئولین نمی توانست میسر گردد. توانمندی مالی و عملیاتی بانکها در این مقطع زمانی نیز مسلماً نتیجه موفقیت عملکرد گذشته است. بانکها از مردمی ترین موسسات خدماتی هستند که حداکثر فاصله کارکنان بانک با مردم از نظر فیزیکی تنها فاصله گیشه‌ها و باجه‌ها است. بنابراین همراه با این ارتباط، ارتباط معنوی نیز بایستی نزدیکتر و قویتر شود. باین معنی که اعتماد هر چه بیشتر به خدمات بانکی در درون افراد جامعه ایجاد گردد، تا از طریق توانمندتر شدن سیستم بانکی کشور فعالیت‌های اقتصادی جامعه پرثمرتر شود. از سوی دیگر بایستی در پاسخگویی به اعتماد و اعتقاد عمومی، از طریق توسل به تکنیکهای خاص، کارآئی بانکها را از نظر کمی و کیفی بهبود بخشید و در مواردی که عواملی نادر این رابطه را مخدوش و آلوده می‌کنند با پیگیری و برخورد جدی اصلاحات لازم را انجام داد، به نحوی که روابط کارکنان و ارباب رجوع هر چه بیشتر شفاف و عاری از هرگونه خلل و تبعیض گردد.

به این لحاظ توصیه می‌شود مدیران هر بانک با تعبیه صندوق ویژه با افراد جامعه به منظور رفع مشکلات و بهره‌برداری از پیشنهادات سازنده ارتباط نزدیک برقرار نمایند.

خوشبختانه الگوی حرکت نظام بانکی کشور براساس رهنمودهای مقام معظم رهبری است که در تبصره‌های برنامه دوم توسعه نیز منعکس می‌باشد. لذا در جهت رعایت اصل عدالت اجتماعی... که مورد تاکید خاص معظم له قرار گرفته، سیستم بانکی کشور بایستی در ارائه خدمات و اعطای تسهیلات، ترتیبی اتخاذ نماید تا تسهیلات به ساده‌ترین شکل و بدون مشکل آفرینی براساس ضوابط اجرایی، بین اقشار مختلف جامعه از جمله تعاونیه‌های متشکل از گروه‌های کم‌درآمد توزیع گردد.

همچنین در زمینه اتخاذ تدابیر لازم برای احیای سنت قرض‌الحسنه در مجموعه بانکی کشور، منابع مورد نیاز بایستی به نحو گسترده تجهیز و تسهیلات قرض‌الحسنه در حجم و میزانی متناسب با حجم سپرده‌های قرض‌الحسنه، بیش از پیش اعطا شود.

با توجه به استراتژی توسعه و سیاستهای متخذه در برنامه دوم، منابع بانکی بایستی با برنامه‌ریزی مناسب، به صورت منطقه‌ای هدایت شده و برای مصارف مطلوب عمران منطقه‌ای و محرومیت‌زدایی و نیل به هدف تأمین عدالت اجتماعی به کار گرفته شود.

برای تحقق این امر مهم، اهرم سیاست پوششی بایستی در این مورد همراه با اهرم سیاست مالی بعنوان دو ابزار سیاست‌گذاری اقتصادی کشور بصورت کاملاً هماهنگ عمل نماید.

در ارتباط با تخصیص منابع بانکی می‌باید رعایت اولویت در سرمایه‌گذاریهای زیربنایی و غیر زیربنایی با هدف تکمیل زنجیره تولید برای مصرف داخلی و خارجی و بی‌نیاز کردن کشور از خارج در

مصارف عمده و نیازهای اساسی و همچنین در تکمیل طرحهای نیمه تمام و جلوگیری از سرمایه‌گذاری در اموری که با هدفها ناسازگار است و موجب هدر دادن سرمایه‌ها و یا تضییع منابع می‌شود مورد توجه قرار گیرد. همچنین اعطای تسهیلات به نحوی صورت پذیرد که همراه با افزایش ارزش افزوده صنایع حمایت از صادرکنندگان مطمح نظر واقع شود. در این ارتباط نباید از اعطای تسهیلات و ارائه خدمات مورد نیاز بخش صادرات غیرنفتی از طریق تجهیز منابع بانکهای تخصصی، بخصوص بانک توسعه صادرات ایران برای کمک به توسعه صادرات، غافل شد، به جهت دیگر تاکید بر اعطای تسهیلات بمنظور تکمیل طرحهای نیمه تمام تولیدی، صنعتی و نیز هدایت منابع به سوی طرحهای آماده بهره‌برداری و کوچک منطقه‌ای و عنایت ویژه به صنایع تبدیلی و بسته‌بندی محصولات کشاورزی و سایر فعالیتهای وابسته به بخش کشاورزی، تکمیل خطوط و زنجیره‌های تولید صنعتی، از مواردی است که باید مدنظر دست‌اندرکاران مقامات پولی و مجریان سیاستهای پولی باشد.

همچنین در خصوص گسترش تولید داخل به ویژه در زمینه کشاورزی و تأمین نیازهای اساسی جامعه و کاهش واردات اجناس مصرفی غیرضرور، همراه با کیفیت فرآورده‌ها در کشور و توسعه صادرات غیرنفتی، می‌بایست سهم هر بخش در اقتصاد کشور از تسهیلات پرداختی سیستم بانکی، با توجه به نیازهای واقعی اقتصاد دقیقاً تعیین شود. از طرف دیگر مدیریتها از قبول پروژه‌هایی که فاقد آثار مثبت ملی است و یا اجرای آن متضمن تبعات نامطلوب اقتصادی - اجتماعی است، احتراز نمایند.

در زمینه سیاستهای حمایتی از اقشار آسیب‌پذیر جامعه، توجه به مناطق محروم و روستاها از اولویت خاصی برخوردار است. در این راستا، در اعطای تسهیلات بانکی به استانها و برنامه‌های توسعه منطقه‌ای می‌باید درجه محرومیت و نیازهای آنها مورد توجه ویژه قرار گیرد تا امکان محرومیت زدایی استانهای مذکور در پایان برنامه دوم فراهم شود.

از آنجایی که توجه و عنایت جدی بر مشارکت مردم در سازندگی کشور مدنظر است، در این خصوص بانکها می‌توانند با مشارکت حقوقی و سرمایه‌گذاری، اجرای طرحهای تولیدی را در اولویت قرار دهند و پس از نیل به مرحله بهره‌برداری نسبت به واگذاری سهام خود اقدام نمایند. به نحوی که بانکها در مرحله بهره‌برداری مستقیماً درگیر فعالیتهای جاری تولید نباشند و صرفاً از طریق تزریق منابع متناسب و مورد نیاز عمل کنند. بدیهی است حصول به این امر از طریق ایجاد انگیزه برای فعالیت بخش خصوصی میسر می‌گردد و بوسه اوراق بهادار می‌تواند بعنوان ابزار مناسبی برای اجرای نظر و نیل به هدف بکار گرفته شود.

از لحاظ تسهیل در امر پرداخت اعتبار به کسانی که از تواناییهای کاری و فکری و فنی برخوردارند

می‌بایستی از سختگیری بی‌مورد در اعطای تسهیلات و یا اخذ تضمین نامتناسب خودداری شود. در مقابل با استفاده از بیمه‌های اعتباری بمنظور تأمین بازپرداخت بدهی، اخذ تضمین تسهیل گردد. لازم است در همین جا به موسسات بیمه کشور توصیه موکد شود تا در راستای ایفای وظایف محوله سریعاً طرحهای ویژه مناسب را تهیه و ارائه نمایند و در این زمینه به عنوان بازوی توانا در کنار سیستم بانکی فعالیت نمایند.

بمنظور استمهال بدهی‌های خارجی کشور تا جایی که به سیستم بانکی کشور مربوط است، در مورد مسائل ارزی، مذاکرات مطلوب انجام شده و از طریق برنامه‌ریزی و زمانبندی لازم، مشکلات بازپرداخت تعهدات مرتفع خواهد شد. با عنایت به خط مشی ترسیم شده در برنامه دوم بایستی کوشش شود تعهدات خارجی از میزان حداقل تجاوز ننماید.

راجع به مدیریت سالم و اداره صحیح امور و اتخاذ تدابیر لازم برای نظارت شایسته و پیوسته بر اجرای برنامه و جلوگیری از اعمال سلیقه‌های فردی و شخصی توصیه می‌شود مدیران و مسئولین بانکها از طریق اعطای اختیارات لازم به واحدهای تابعه گردش امور را تسهیل و تسریع نمایند.

نظارت بر اعطای تسهیلات و مصرف آن به نحوی اعمال گردد که ظواهر عقود با قصد طرفین (بانک و مشتری) منطبق باشد و از انجام معاملات ظاهری و پیدایش تقاضای کاذب برای تسهیلات احتراز شود.

در ارتباط با برخورد کارکنان با ارباب رجوع می‌باید تمهیداتی اتخاذ شود تا حسن خلق، ادب، نزاکت، سرعت و دقت مدنظر قرار گیرد. ضمناً در موارد تخلف، بدون اغماض و بطور قاطع با متخلف برخورد شود تا مانع خدشه‌دار شدن اعتماد مردم به سیستم بانکی گردد.

با عنایت به اینکه قانون عملیات بانکی بدون ربا پس از تصویب از نظر شورای نگهبان گذشته و مورد تأیید قرار گرفته است، لذا حجت شرعی برای مجریان تمام، و تکلیف مشخص و روشن است. لیکن ممکن است بعضی از همکاران به نحوی عمل نمایند که شبهه ربوی بودن فعالیت بانکها را در ذهن متبادر کند. برای رفع این معضل نظارت دائم مدیران و آموزش پرسنل از ضروریات است. ضمناً با یاری دست‌اندرکاران، تحقیق و تلاش شود تا جهت عملیات بانکی از هدف اسلامی خود منحرف نشود. فعالیت آموزشی در کلیه رده‌ها تاکنون انجام شده لیکن در حد کفایت نیست بنابراین لازم است امر آموزش، خاصه آموزش ضمن خدمت در سطح گسترده‌تری برای ارتقاء کیفیت ارائه خدمات بانکی استمرار یابد و در جهت افزایش آگاهی عموم از نحوه عملکرد بانکها فعالیت فرهنگی ادامه پیدا کند. از سوی دیگر با توجه به گسترش و تنوع خدمات بانکی در سطح بین‌المللی، سیستم بانکی کشور بایستی به منظور حفظ ارتباط سالم با سیستم بانکداری جهانی، در جریان آخرین تحولات باشد، لذا کسب آموزشهای لازم در این زمینه نیز واجد اولویت خاص می‌باشد.

از لحاظ نیروی انسانی، خط مشی کلی استفاده بیشتر از نیروهای جوان، متعهد، متدین، بصیر و کارآمد است که بایستی از طریق گزینش صحیح و دقیق، افرادی بکار گمارده شوند که از تدین، تخصص و التزام عملی به نظام جمهوری اسلامی ایران برخوردار باشند.

در زمینه تصحیح و اصلاح نظام اداری، از طریق تعدیل نیروی انسانی، افزودن بر تحرک و کارائی پرسنل، بکارگیری مدیران لایق، امین و متعهد، اعمال نظام نظارتی صحیح و پیراستن از عیوب اخلاقی مانند کم‌کاری، فساد، بی تفاوتی در انجام وظایف و کاغذ بازی مورد عنایت قرار گیرد. در عین حال گسترش فرهنگ ارائه خدمات مطلوب به مشتریان بانکها و تقویت وجدان کاری به منظور افزایش بهره‌وری نیروی انسانی، نظارت و ارزیابی مستمر در جهت ارائه خدمات مطلوب، جلوگیری از اسراف و تبذیر در مصرف منابع بانکی، تربیت و انتخاب مدیران شایسته و کارآمد و استفاده از ابزارهای تشویقی و تنبیهی به منظور افزایش کارائی کارکنان بانک، همچنین استفاده از تکنولوژی مناسب در ارائه خدمات بانکی، مدنظر واقع شود.

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بعنوان هماهنگ کننده و ناظر بر عملیات سیستم بانکی بایستی اشرف و نظارت کامل بر جریان پولی کشور داشته و امر نظارت جداً مورد عنایت قرار گیرد و موارد اشکال با هماهنگی معاونت امور بانکی و بیمه و سایر مدیران مربوطه مرتفع گردد.

در پایان ذکر این نکته ضروری است که خدمات ارائه شده از طرف سیستم بانکی کشور به رغم تلاش دولت به کاهش اتکای بودجه عمومی به نظام بانکی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بی تردید بدون چنین ابزاری حرکتها و فعالیتهای عمده اقتصادی در کشور موفق نخواهد بود. به این لحاظ جای آن دارد همگی به عنوان مسئولین و سنگرداران نظام بانکی به حق در کلیه رده‌ها نگران و متوجه رسالت مهمی که بر عهده داریم، باشیم.

از انتقادات سازنده با روی باز استقبال و بهره‌برداری کنیم. تشکیل جلسات گردهمایی با صاحب نظران اعم از موافق و مخالف در جهت اصلاح سیستم و یافتن راه حل مناسب ضرورت حتمی دارد.

با آرزوی موفقیت بیشتر

والسلام